

Joan de Déu Domènech

BOSCH DE LA TRINXERIA

EL GURMET DE LA JONQUERA

L'AVENÇ

BOSCH DE LA TRINXERIA

EL GURMET DE LA JONQUERA

LLEGIR EN CATALÀ
ASSOCIACIÓ D'EDITORIALS INDEPENDENTS

L'AVENÇ,

Joan de Déu Domènech

BOSCH DE LA TRINXERIA
EL GURMET DE LA JONQUERA

L'AVENÇ
Barcelona
2026

Barcelona, gener de 2026
© del text, Joan de Déu Domènech
© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2026
Mallorca 221, sobreàtic
08008 Barcelona
lavenc.cat
llegirencatala.cat

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç
Imatge de la coberta: *La Chasse au canard* - Horace Vernet (1824)
THEMA: DNB 1DSE-ES-J 2ADC 3MN
ISBN: 978-84-18680-63-2
Dipòsit legal: B 922-2026
Imprès a Gráficas 94

Es reserven tots els drets.
Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada
amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei.
Adreci's a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics)
si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra
(conlicencia.com — 93 272 04 47).

TAULA

Molt de gust	
«Lo myosotis»	9
La caça	
«A la salut dels isards»	15
La pesca	
«Allà on s'acaba l'anguila i el barb, comença la truita»	35
Establiments	
«A les fondes de Figueres és on es guisa verament a la catalana»	53
El celler	
«No és bon català qui no sap xerricar»	71
El pa	
«Pa de jull, favolins i coses aspres»	93
Fontades i excursions	
«No em canso de mirar»	115
A casa	
«Tot lo confortable d'una casa de senyors rics»	135
Copa de comiat	155
Índex de plats i productes	159

MOLT DE GUST

«Lo myosotis»

És la flor del no m'oblidis. Carles Bosch de la Trinxeria n'havia arrencat una mata al Costabona i, amb tota cura, trasplantada al jardí de casa. Cada any feia una florida. Encara que a la vida de Carles Bosch hi ha moltes flors i plantes —era un botànic reconegut —la myosotis bé podria ser l'emblema de la seva obra. La memòria. Els records. No m'oblidis.

Una vida són moltes vides, que és la manera de dir que a cada edat hi ha uns interessos dominants, diferents dels d'etapes anteriors. Al tram final, per a Carles Bosch de la Trinxeria (1831 - 1897), el tret dominant va ser l'escriptura. Enrere quedava la infantesa repartida entre Prats de Molló, la seva vila natal, i la Jonquera, els anys d'estudiant al liceu de Tolosa i, ja dret i fet, a Barcelona, dedicat al comerç i als escacs. Enrere quedava també el primer casament. El gener de 1864 es casava amb Concepció Armet —els Armet, una gran família de la Jonquera; ella tenia dinou anys; ell, al maig faria els trenta-tres. Començava una nova vida, la matrimonial, per suposat, i també la patrimonial. Aquell any havia mort l'avi patern i l'havia fet hereu d'un vast patrimoni; boscos, finques, camps, a banda i banda de la frontera, escampats pel Vallespir i l'Empordà. A *L'hereu Subirà* hi ha unes reflexions del protagonista que bé podrien ser, també, les de Carles Bosch. «Ara crec bé que l'home casat, emmainadat, desil·lusionat del món i

plaers, que ha arribat a les quatre creus, li agradi la vida del camp; hi troba la quietud, la pau que desitja» (S, 23).¹

La dona va morir el 1870; li havia deixat dos nois. El nostre home no va tenir pressa a casar-se de nou. Va fer-ho el 1876 amb Carme Fonolleras, de Llagostera. Ara van venir noies. Fills, filles, arbres, boscos i, al final, llibres. El 1887 publicava el primer. Ni ell ni ningú ho sabia, és clar, però li quedaven deu anys de vida. En aquest període va publicar set títols més. Tot plegat, quatre novel·les i quatre de prosa diversa, a més d'un sens fi d'articles encara per recopilar. El primer llibre, *Records d'un excursionista*, va causar sensació als medis literaris barcelonins. Els col·legues van quedar enlluernats. Homes de pis, i que quan sortien es tancaven a un cafè, i només alguna vegada, sempre que fos ben clar que no hi havia cap núvol, s'atrevien a fer una excursió a Parets o a Llinars. I ara es trobaven amb un que escrivia sobre el Canigó, i no pas en vers, ni tampoc duia sotana, sinó una camisa xopa de suor i, de tant en tant, reposava i feia un beure i una queixalada. Descrivia llocs i persones, i arbres, des de l'ayet a la més petita flor. I de l'escarabat a l'os, tota mena d'animals. Els de Barcelona estaven perplexos; es trobaven amb un tipus inusual —i ho era: escrivia sobre el que havia vist i fet.

Es va posar a escriure quan els anys i la salut li impediren les llargues excursions, travesses de dos o tres dies, amb nits de dormir en cabanes de pastors, així com les jornades de caça —estar a l'aguait, córrer i disparar— i de pesca —estar en remull fins que aconseguia atrapar una truita. Per tant, el que escriu són records. Sobre el que ha vist i viscut i, com a memorialista, escriu, també, sobre el que troba a faltar, el que està desapareixent. *Costums que es perden*, escriu una vegada i una altra a l'inici de molts articles. Uns són reculls de frases, vocabulari; en altres descriu balls, processons i funcions tea-

1. Per a les referències, vegeu el final d'aquesta introducció.

trals; així mateix, transcriu cançons i llegendes. Feia l'inventari del món rural, aixecava acta del present. El present és fugisser —això ja ho sabem. El que ell va saber veure és que el món present (el món present: des de les maneres i comportaments, a les eines i els treballs, i la llengua, el menjar, la música, les creences, tot allò que explica un món, una cultura, una civilització), el món present, doncs, també és fugisser. Veia com s'allunyava, i entenia que es perdia.

Anant pels boscos, mirant els camps, entrant als masos, va entendre el país i, més encara, va entendre el seu temps. El canvi radical que afectava la vida pagesa, i que era la transformació d'un món. El seu temps és el del triomf i domini de la societat burgesa. La societat urbana va engolir la pagesa, alterant —gairebé aniquilant— la civilització rural. L'esquema és clàssic. En un mateix territori hi ha dos models de societat, i un acaba per imposar-se a l'altre. La ciutat va transformar el camp, la vida del camp, fer-lo seu i adaptar-lo a les seves necessitats. Conseqüències, les que vulguis, des de la moral i els costums a l'economia. La industrialització també es va implantar a la vida pagesa: explotacions agràries i ramaderes i, amb el temps, la indústria de l'oci va acabar de trastocar el paisatge. Una altra de les conseqüències, i aquesta sí que Bosch de la Trinxeria la va viure de viu en viu, va ser el naixement dels estudis folklòrics. Les recopilacions de la vida rural no són pas una dèria d'aquí, sinó d'arreu on es percep que hi ha un món que està a les acaballes. A França, posem per cas, també pels mateixos anys, comencen a publicar-se revistes dedicades a recollir mostres de la cultura que està caient en el pou de l'oblit, xuclada pel remolí del progrés. Cal dir que a Catalunya, el folklore presenta una variant: la política. Excursionisme i folklore anaven de bracet; era una manera de conèixer el país i de fer conèixer el país. El camí estava marcat, només calia seguir les diferents etapes: comença amb la defensa del país i, al final, com a colofó, la política, el catalanisme. Carles Bosch de la Trinxeria

va ser el delegat per l'Alt l'Empordà a l'assemblea de Manresa (1892), la de les bases del catalanisme polític.

Quan Bosch de la Trinxeria explica el país —i, de retruc, el seu temps—es fa evident que percep el trasbals, les línies de ruptura amb el passat. Enyorança? Sí i no. Sempre és de dol-dre una pèrdua, veure com desapareix allò que s'ha conegut i estimat. Però també sap que és millor el llum elèctric, el ferrocarril i una cambra de bany que no sigui un femer. El confort va ser una de les monedes de canvi entre camp i ciutat. I amb el canvi, mai s'acaba de saber si se surt guanyant o perdent.

Una característica dels seus llibres són les cites. Se cita a ell mateix. Fan referència a llibres anteriors, i tant li fa si és una narració, un apunt del natural o una novel·la. En cada una de les obres hi ha ecos d'altres escrits seus. Tot plegat fa la sensació d'obra contínua i única, única en el sentit que tots els seus llibres són un de sol, unitari, perquè, el que fa, és explicar temps i vida, és a dir, records. I el que percebem a la seva escriptura són les giragonses de la memòria.

Entre els records hi ha el menjar. Menjava el que havia caçat i pescat. Llebres, isards, perdius; truites i anguiles; congres i rogers. També hi ha el menjar diari, presidit per l'escudella i la carn d'olla amb munts de pilotes i botifarres. Carles Bosch de la Trinxeria s'havia entaulat als grans restaurants del seu temps, a Barcelona, Madrid, París, Ginebra. I també havia compartit menjar amb pastors —sopes i llet de cabra— i, als hostals, amb traginers i bafarades d'allioli. Pel que fa a la beguda, la seva vida i la del país, va quedar marcada per la plaga de la fil·loxera. Després de la catàstrofe, els vins, diu, mai van ser com els d'abans. Potser era el record, que molt sovint enganya. O potser era veritat.

A l'inventari del món rural, Bosch també parla de l'alimentació dels pagesos. Una dieta monòtona de cols i patates, sopes bullides, allioli tothora, poca carn, res de peix, llevat del sec, i uns pans que no eren de farina de blat. Sí, a pagès feien

formatges i a cada corral hi havia gallines ponedores. Però no tastaven ni ous ni mantega ni formatge; els portaven a vendre al mercat; eren uns dinerets que els permetien respirar una mica, escanyats amb el dogal de tributs, contribucions i males anyades. Alimentació precària, però, segons Bosch de la Trinxeria, força saludable. «En nostres muntanyes, de vells de setanta-vuit anys (...) n'hi ha molts. La vida al camp, l'aire oxigenat, l'alimentació frugal de llegums i poca carn, llevar-se a punta de dia, anant a jòc al morir lo capvespre, vida vegetativa, de treball, l'esperit lliure, sense cabòries, tot en ells contribueixen a allargà'ls-hi l'existència» (L, 293). Un estil de vida que, pel que fa al menjar, no era el seu. Era un amant de la bona cuina, un gourmet. Un dels seus personatges ho diu ben clar. «Per a mi, un bon dinar val la millor obra de teatre» (P, 275). I el dinar tant podia ser un filet de bou a la Chateaubriand, una llebre en agredolç, un arròs d'anguiles i cargols, però també un senzill amanit de coscolls i xicoies de muntanya; segons el seu parer, les més bones eren les que es trobaven «sota les buïnes de bou ressecades de l'any anterior» (P, 238). Tenia curiositat per tot el que es podia cuinar i menjar. «Els xinesos es regalen amb nius d'orenetes i carn de gos; a les Índies occidentals fan de les orugues un plat exquisit; a l'Àrabia i a Egipte recullen les llagostes de rostoll i se les mengen com avellanes torrades» (R, 154). Es dolia de no haver pogut tastar res d'això. Però havia menjat altres productes que, a més d'un, li farien angúnia. Trobava ridícula la prevenció barcelonina vers la carn de cavall, com també l'avversió a les granotes —gustos, que al capdavant, fan pensar que l'educació francesa que havia rebut també era la gustativa. Cavall, granota, encara; més insòlites són altres menges. «Hi ha certs menjars bons, nutritius, de quins no es fa cas, que inspiren aversió, perquè fan fàstic. He tingut la curiositat de tastar-los per conèixer llur gust; creguin que ben amanits es menja bona i saludable: lo rat-buf, l'esquirol, lo llangardaix, la culebra, de carn més fina

que l'anguila de riu, la rata de graner» (T, 163). He tingut la curiositat de tastar-los, escriu. La curiositat, un dels pilars del gурmet; la curiositat, un dels pilars del coneixement.

Sigles i referències; a les citacions, després de la sigla, el número de pàgina.

C: *De ma cullita*. La Renaixensa, 1890.

L: *Lena*. La Renaixensa, 1894.

M: *Montalba: L'Avenç*, 1891.

N: *L'hereu Noradell*. Edicions 62, 1986.

P: *Pla y muntanya*. La Renaixensa, 1888.

R: *Records d'un excursionista*. Selecta, 1983.

S: *L'hereu Subirà*. La Il·lustració catalana, 1891.

T: *Tardanias*. La Renaixensa, 1892.

«Les seves relacions sobre el país, en el temps que visqué, no tenen rival. Fou un home apassionat a donar a les coses que conegué una explicació racional. Un escriptor tan modest, d'un localisme tan voluntari, que fa l'efecte que es limità ell mateix.»

Josep Pla

Carles Bosch de la Trinxeria (1831-1897) va ser un escriptor, excursionista i observador atent del seu temps. Amb una vida repartida entre Prats de Molló, la Jonquera, Tolosa i Barcelona, va heretar un gran patrimoni que li va permetre dedicar-se al camp, la caça i, més tard, a l'escriptura. A partir de 1887 va publicar novel·les i prosa diversa, com *Records d'un excursionista*, que va sorprendre els cercles literaris de l'època pel seu realisme i autenticitat. Quan la salut el va privar de les excursions, va convertir l'experiència viscuda en literatura, fent un inventari de costums, llengua, cançons i llegendes d'un món rural en transformació. Va detectar com pocs que la societat urbana substituïa la rural, i va entendre que calia conservar-ne la memòria. Els seus llibres, plens de records, formen una obra única sobre la desfeta d'un món. Va ser terratinent, polític, cronista, pintor, escaquista, però sobretot gourmet. Guiat sempre per la curiositat, al llarg dels anys va descriure amb passió tant els menjars senzills dels pastors com els plats més refinats. La mateixa curiositat que va fonamentar la seva mirada sobre la natura, el país i la condició humana.

THEMA DNB 1D5E-ES-J
2ADC 3MN
ISBN 978-84-18680-63-2

9 788418 680632

L'AVENÇ Assaig